

KS. JERZY MYSZOR, URSZULA BURZYWODA

PIEŚNI PĄTNICZE ZE ZBIORU JANA KUPCA

I. WPROWADZENIE

(Ks. Jerzy Myszor)

Publikowane niżej pieśni pątnicze pochodzą ze zbioru należącego do Jana Kupca. Jan Kupiec, żyjący w latach 1841—1909, śpiewak łącki od roku 1867, należy do znanych i cenionych śląskich poetów ludowych drugiej połowy XIX wieku¹. Zbiór, z którego pochodzą publikowane pieśni pątnicze, jest znany w literaturze przedmiotu pod nazwą *Zbiór pieśni religijnych i ludowych z lat 1856—1898*. Nie jest to jednak precyzyjny tytuł². Z tego zbioru zostało już wydrukowanych kilka fragmentów³. Jak dotąd nie ukazały się drukiem żadne pieśni religijne z tego zbioru. Pieśni religijne wchodzące w skład *Pieśni ludowych i kościelnych* rzadko znaleźć można w dziewiętnastowiecznych kancjonałach i modlitewnikach śląskich. Jan Kupiec zaczął zbierać pieśni kościelne i ludowe mając 15 lat. Młody zbieracz, posługując się niewprawionym jeszcze językiem polskim, spisywał te pieśni na jarmarkach, odpustach, głównie na wsiach śląskich, ale zapuszczał się także na Morawy⁴. Niektóre z tych pieśni zostały opatrzone przypisem autora „te pieśni należą się Jonkowi Gruszcze, 1856”. Jonek Gruszką być może oznacza samego Jana Kupca, który traktował swoją ciotkę Gruszkową jak własną matkę, albowiem u niej wy-

¹ W. Nawrocki, *Jan Kupiec. Poeta z Łąki*, Katowice 1963, 5; *Słownik folkloru polskiego*, red. J. Krzyżanowski, Warszawa 1965, 196. Obszerny biogram, jak dotąd najdokładniejszy, patrz: J. Krawczyk, *Jan Kupiec*, w: *Śląski Słownik Biograficzny II*, red. J. Kantyka i W. Zieliński, Katowice 1972, 144.

² Nawrocki, dz. cyt., 62, przypis nr 1 do rozdziału „Próba bibliografii” IV. Obecnie zbiór, z którego zostały wyjęte publikowane pieśni pątnicze, znajduje się w Archiwum Kurii Diecezjalnej w Katowicach w postaci zeszytu. Tytuł, który mu nadał z całą pewnością ks. Jan Kudera, brzmi: *Pieśni ludowe i kościelne. Zebrał i osobiście spisał Jan Kupiec*. W jego skład wchodzi następująca część: Zbiór pieśni kościelnych w liczbie 62. Rozpoczyna go pieśń *Maluczko się zastanówcie*, kończy: *Pieśń o św. Floryanie*. Ten fragment zbioru powstał w 1856 r. Wskazuje na to jednorodny charakter pisma. Wówczas, zdaniem żony Kupca, poeta pisał gęsim piórem; rzeczywiście charakter pisma odbiega od pozostałych części. Przy niektórych pieśniach istnieje data: pieśń nr 13—24 III 1856. Jest to wskazówka, że wszystkie pozostałe pieśni mogły powstać w tym samym mniej więcej czasie. Kolejne pieśni religijne od nr 63—66 zostały spisane przez Jana Kupca, począwszy od stycznia 1899 r. Następna część rękopisu to 95 pieśni kościelnych, które służyły Kupcowi w kościele jako śpiewakowi. Rozpoczyna ją pieśń nr 1: *Gdy na nowo słońce wschodzi*, kończy pieśń nr 95: *Już ma być zamordowany*. Ta część rękopisu prawdopodobnie została napisana w 1896 r. Wskazują na to daty umieszczone przy niektórych pieśniach. Kolejną część rękopisu tworzy zbiór pieśni od nr 1: *Po górach dolinach*. Ten fragment w swoim charakterze nie odbiega od poprzedniego. Liczy on kilkadziesiąt incypitów pieśni z nutami wyjętymi z różnych śpiewników kościelnych. Ostatni fragment rękopisu stanowią pieśni ludowe rozpoczynające się pieśnią nr 1: *A czym ja jest pies pruski*, zamyka go pieśń nr 89: *Kantata na uroczystość kościuszkowską*. Jak z tego wynika, *Pieśni ludowe i kościelne* stanowią zlepek kilku fragmentów, mechanicznie złączonych przez ks. Jana Kudere.

³ Por. Nawrocki, dz. cyt., 60—62.

⁴ J. Kudera, *Jan Kupiec. Śląski chłop — poeta*, Katowice 1939, 12. Książka ta zachowała się w jednym egzemplarzu. Cały skład został zniszczony przez drukarnię w pierwszych dniach wojny. Zachował się tylko ten jeden egzemplarz, który został przestany autorowi w sierpniu 1939 r. do drujek korekty.

chowował się od 6 roku życia⁵. Pochodzenie pieśni kościelnych zebranych przez Jana Kupca wskazywałoby na ich ludowy charakter. Wydaje się jednak, jak wynika z sondażowo przeprowadzonych badań porównawczych, że pieśni te krążyły w rękopisach i drukach od wielu dziesięcioleci. Niektóre z nich, z całą pewnością, pochodzą z okresu baroku, gdyż wyraźnie nawiązują do stylu panującego w ówczesnym kaznodziejstwie⁶. Ich autorami w tym okresie byli poeci rekrutujący się z braci zakonnych, śpiewaków kościelnych, przewodników pielgrzymkowych, a nawet powstańców. Oprócz publikowanych pieśni pątnicznych w skład działu obejmującego pieśni kościelne wchodzi 13 pieśni maryjnych, nie związanych bezpośrednio z pielgrzymkami, 10 pieśni ku czci świętych pańskich, 17 pieśni pasyjnych, 11 pieśni odnoszących się do Osób i tajemnic Boskich i 3 inne.

Ze zbioru *Pieśni ludowe i kościelne* wybraliśmy dziewięć pieśni pątnicznych (nr 9, 10, 13, 15, 22, 37, 42, 51, 54). Jedne z nich dotyczą sanktuarium Matki Boskiej w Gidlach (nr 15), trzy pieśni związane są z sanktuarium Matki Boskiej w Kalwarii Zebrzydowskiej (nr 22, 51, 54), dwie z Jasną Górą (nr 13, 37), trzy pieśni odnoszą się do nieznanego bliżej sanktuarium, a mogły być po prostu pieśniami uniwersalnymi śpiewanymi na każdej pielgrzymce (nr 9, 42, 10).

Pieśni pątnicze, czyli pieśni towarzyszące pielgrzymom w drodze do miejsca pielgrzymkowego lub w drodze powrotnej, należą do nieodłącznych elementów każdej pielgrzymki. Stanowią one grupę pieśni od wielu lat interesującą badaczy z różnych dziedzin nauki. Jak dotąd pieśniom pielgrzymkowym nie poświęcano większej uwagi. Zwykło się bowiem uważać, że pieśni te nie przedstawiają większej wartości dla teologa. Zdaniem niektórych, prymitywizm tekstów dyskwalifikował je na tle innej literatury religijnej⁷. Przez filologów i badaczy folkloru pieśni pątnicze zostały zaliczone do literatury straganowej, tym samym zostały włączone do literatury niższego gatunku⁸. Niewątpliwie pod względem literackim pieśni pątnicze nie przedstawiają większej wartości, chociaż i wśród nich możemy się spotkać z okruciami najczystszej poezji. Dla ścisłości, pieśni pątnicze należy odróżnić od twórczości nowinkarskiej i dziadowskiej. Ta ostatnia czerpała natchnienie z sensacyjnych opowieści, które lotem błyskawicy obiegały całą Polskę. Najbardziej znane motywy stawały się tworzonymi tekstów pieśni, śpiewanych przez dziadów, wędrujących po jarmarkach i odpustach. W XIX wieku, oprócz zwykłej plotki, podłożem literatury dziadowskiej stała się także kronika policyjna⁹. Natomiast pieśni pątnicze, naszym zdaniem, nie mają nic wspólnego z wyżej opisanymi pieśniami dziadowskimi ze względu na swoją treść. Pieśni śpiewane przez pielgrzymów skupiają uwagę na prawdach wiary, najczęściej opisują miejsca pielgrzymkowe oraz łaski, jakie można uzyskać w danym sanktuarium. Na ogół nie można w nich spotkać tekstów, które mogłyby być zakwestionowane przez cenzora kościelnego.

Pielgrzymka jako zjawisko religijne znana jest w historii Kościoła począwszy od IV wieku. Szczytowy okres rozwoju przeżywały pielgrzymki, w różnym natężeniu, w wiekach średnich¹⁰. Ponowny okres intensywnego rozwoju ruchu pielgrzymkowego w historii Kościoła notowany jest od połowy XIX wieku. Miało to szczególnie związek z ogłoszeniem dogmatu o Niepokalanym Poczęciu NMP (1854) oraz objawieniami w Lourdes (1858). W swej treści, pielgrzymki przeżywają współcześnie istotną ewolucję. Przez wiele wieków pielgrzymki dzieliły się zasadniczo na dwa rodzaje: indywidualne i parafialne. Na przełomie XIX i XX wieku do tych pielgrzymek dołączyły pielgrzymki stanowe, które powoli zdominowały parafialne. Pieśni pątnicze, jak można zauważyć,

⁵ Tamże, 7.

⁶ F. Kotuła, *O starych pieśniach ludowych*, Tygodnik Powszechny 1975, nr 49 (1402) z 7 XII 1975. Por.: E. Stankiewicz, *Obrazy lub figury cudowne*, w: *Słownik folkloru polskiego*, red. J. Krzyżanowski, Warszawa 1965, 273.

⁷ H. E. Wyczawski, *Dzieje Kalwarii Zebrzydowskiej*, Kraków 1947, 196.

⁸ Stankiewicz, dz. cyt., 273.

⁹ *Karnawał dziadowski. Pieśni wędrownych Śpiewaków XIX—XX w.*, Wybór i opr. S. Nyrkowski, Warszawa 1977, 10.

¹⁰ W. Schenk, *Pielgrzymki Polaków do sanktuariów maryjnych i świętych pańskich X—XV w.*, Częstochowskie Studia Teologiczne 7 (1979) 267.

związane były przede wszystkim z pielgrzymkami parafialnymi. Pojawienie się pielgrzymek stanowych jest także pewną datą graniczną dla pieśni pątnicznych. Oczywiście, wypieranie starych pieśni pątnicznych i zastępowanie ich nowymi jest procesem naturalnym, związanym z przemianami kultury religijnej. Proces ten przyspieszała wzrastająca popularność pielgrzymek stanowych i innych o charakterze specjalnym.

Publikacji pieśni pątnicznych przyświeca chęć ocalenia od zapomnienia świadectwa pobożności mijających pokoleń, a także zwrócenie uwagi na ten rys pobożności naszych przodków, który był jednym z charakterystycznych składników religijności XIX-wiecznej.

Jak już powiedziano, pieśni pątnicze były przekazywane z pokolenia na pokolenie w formie ustnej i w postaci druków ulotnych, a stosunkowo nieliczne dostały się do śpiewników drukowanych. Kilka pieśni pątnicznych ze zbioru Jana Kupca opublikowano już w drukach ulotnych w XIX wieku. Należą do nich: *Ach me miłe pocieszenie*¹¹, *Ku komuż się uciec marny*¹², *Słoneczko zaszło*¹³, *Żaden nie wie, co jest taską*¹⁴, *Witaj Pani my poddani*¹⁵, *Wspomnijmy na najświętszą Pannę*¹⁶. Pozostałe pieśni tzn.: *Zasmuceni na tym świecie*, *Obwesel się serce moje*, *Cóż ja mam za trapienie* jak dotąd nie ukazały się w formie drukowanej. Porównując tekst publikowany w druku z tekstem zachowanym w rękopisie, zauważamy nieznaczne różnice stylistyczne. Porównując natomiast pieśń *Wspomnijmy na najświętszą Pannę* przekazaną nam przez Jana Kupca z tą samą pieśnią wydrukowaną przez K. Nowackiego w Oleśnie, zauważamy znaczniejsze różnice. Można je wytłumaczyć długim szeregiem osób, które je przekazywały z ust do ust przy okazji pielgrzymek czy innych uroczystości¹⁷. Podobną ewolucję mogła również przejść pieśń *Witaj Pani my poddani*, która związana jest z Gidlami¹⁸.

Pieśni ze zbioru Jana Kupca mogą być również świadectwem zasięgu wpływów ówczesnych miejsc pielgrzymkowych. Łąka, należąca do dekanatu pszczyńskiego, znajdowała się w granicach zaboru pruskiego. Od granicy austriackiej Łąkę dzieliło jednak tylko kilka kilometrów. Przejście przez granicę nie było utrudnione i pielgrzymi łączy mogli bez większych przeszkód wędrować do Kalwarii Zebrzydowskiej. Parafianie łączy wędrowali także do Częstochowy, Gidel, Piekar i Pszowa, a także do Bielan pod Kętami¹⁹. W drugiej połowie XIX wieku, to jest w latach, w których żył Jan Kupiec, pielgrzy-

¹¹ *Trzy pieśni o najświętszej Pannie Maryi Matce Boskiej*, Mikołów brw.; *Pieśni nabożne wydane każda z osobna*, Bielsko 1866: K. Estreicher, *Bibliografia Polska III*, Kraków 1876, 390 (skrót używany: Estreicher).

¹² *Trzy pieśni o najświętszej Pannie Maryi*, Olesno brw.

¹³ *Siedem pieśni o Najświętszej Pannie Maryi*, Olesno brw.; Estreicher, 393.

¹⁴ *Sześć pieśni*, Olesno, brw.; Estreicher, 394.

¹⁵ Estreicher, 394; *Marya Gidelska w stynącym łaskami obrazie czyli pobożny opis znalezienia cudownej kamiennej figurki z dołączeniem niektórych modlitw i pieśni właściwych*, Warszawa 1871, 64. Na melodię „Witaj nieba”

¹⁶ Estreicher, 394; *Trzy pieśni*, Olesno brw.

¹⁷ Według K. Nowackiego, pierwsza zwrotka pieśni brzmi:

„Wspomnijmy, że z łaski Boga ku Częstochowie
Idziemy, do Pani co się Matką nam zowie,
którą wychwalamy, mile pozdrawiamy, zdrowaś Maryja”

Trzy pieśni, Olesno, brw.

Według zapisu Jana Kupca ta zwrotka brzmi:

„Wspomni na najświętszą Pannę tę częstochowska
do której my pontuiemy z tą łaską Boską
Ciebie wychwalamy mile pozdrawiamy zdrowaś Marya”

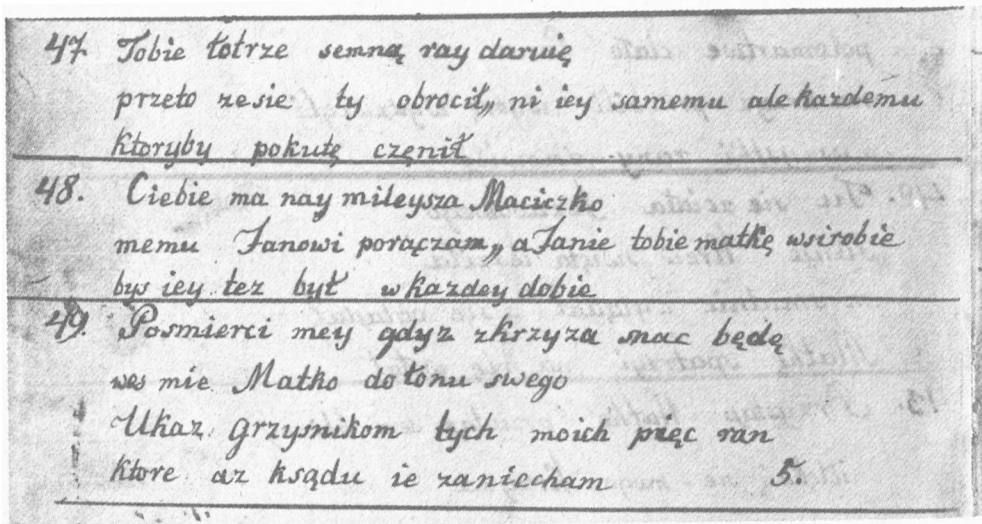
(*Pieśni ludowe i kościelne*. Pieśń nr 37).

¹⁸ Wyraźne różnice występują w wersjach pochodzących z: *Marya Gidelska w stynącym łaskami obrazie*, 64 i przekazie Kupcowym (Pieśń nr 15). Być może pieśń *Witaj Pani my poddani* zależna jest od *Pieśni o cudownym obrazie Błogosławionej Panny Maryjej w Gidlach*, której kompozytorem był żyjący w XVII wieku Franciszek Lilius. B. Dery, *Nabożne pieśni, które przy gromadnym odprawianiu różańców tak błogosławionej Panny Maryjej jak też Najświętszego Imienia Jezus śpiewane być mają*, Warszawa 1977. Wydanie fototypiczne z 1645 r.

¹⁹ Por. J. Myszor, *Pielgrzymki Górnoszlazaków w XIX i na początku XX w.*, ŚSHT 15 (1982).

mki uświęcone tradycją mogły się odbywać bez przeszkód: Kulturkampf w tym przypadku nie przyniósł większych zakłóceń.

Nie podejmujemy się omówienia treści teologicznej pieśni pątniczych ze zbioru Jana Kupca. Dziewięć pieśni nie może być bowiem podstawą stworzenia jakiejś większej syn-tezy²⁰. Potrzebę tego rodzaju badań podkreślił A. Chadam. Zebrane przez niego pieśni, jak zauważa, nadal niekompletne, ilustrują bogactwo pieśni pątniczych i pieśni związanych z miejscami pielgrzymkowymi²¹. Setki podobnych pieśni pozostaje jeszcze, być może, w rękopisach i w postaci druków ulotnych. Wydaje się, że nadszedł odpowiedni moment, może ostatni, aby je ocalić od zapomnienia. Wiele z nich, przekazywanych ustnie przez przewodników pielgrzymek parafialnych, uległo już bezpowrotnie zapomnieniu wraz z ustaniem dawnej formy pielgrzymek i śmiercią ich przewodników.

²⁰ Pierwsze tego rodzaju prace powstały już na seminarium z liturgiki pod kierunkiem ks. doc. R. Raka w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym: H. Seweryn, *Pieśni pątnicze związane z kultem Matki Boskiej Piekarskiej*, Kraków 1971, mps, BWSS; J. Kracł, *Kuli Matki Boskiej Częstochowskiej w śląskich pieśniach pielgrzymkowych*, Katowice 1981, mps, BWSSD.

²¹ *Śpiewnik Kalwaryjski*, red. A. Chadam, Kraków 1980, 13.

50. Odewzdamyie ku pochowaniu, iorefowi ~~z~~ ratymatyi
 boe on grob nowy ma gotowy
 czysty dla mnie przyprawiony

51. Maciczko ma dobra, noc ci daie
 coz iuz przyszed iu kanawam
 Głowę sklonui xwata pontus, dusze dycei obiecui

52. Gdy sy istem serce ratwardziatę, poglądnij na zbawiciela
 iaki bolesci mawiat iey nosic, skłacy pukaty sie od litosci

53. O iuz cały swiat osirociany, ięne Marya w rady zostawa
 pocie sirody wielcy grzysnicy, prosie skruszone mi sercy

54. By Maciczka koraak ten odowata, iak dziatki nar podzieliła
 poobroceni prawey pokani, za krystam doprowadziła

Amen

Pieśni o Pannie Maryi. Nr 22.

1. Zasmuceni na tem świecie kuz ouidziemy 24. 3. 56.
 za Patrankę kogoż szukać będziemy
 uciemy sie do przekrawney pannie Maryi
 pozdrawiamy wychwalamy imię iey

2. Gdyż poyzdrym na wielki gory A zdaleka 11. 4. 56
 serce wemnie tasią grozi zuryoka
 o Marya gwiazdo Tuznia oprzekrasna perliczko
 my grzyoni ktobie pantuiemy krysta pana Maciczko

II. TEKSTY PIEŚNI*

(Ks. Jerzy Myszor — wybór, Urszula Burzywoda — opracowanie językowe)

Pieśń o Pannie Maryi (nr 9)

1. Ku komuz sie uciec mamy iak k Pannie Maryi
Kogoz za patrunkę mamy iak Pannę Maryą
2. Wołaymyz wszyscy społecznie Marya Marya
wołaymy wszyscy Serdecznie o Iezus Marya
3. Toc Iest imię wielce Sławne Marya Marya
Toc Iest imię wielce mocne o Iezus Marya
4. Wychwałaymy Święte Imię Marya Marya
Az iest od nas wdycycki czczone o Iezus Marya
5. Toc Iest Panna dobrotliwa Marya Marya
Toc Iest Panna miłościwa o Iezus Marya
6. Ktobie my sie uciekamy Marya Marya
Tobie opomoc ządamy o Iezus Marya
7. Usłysz Ktobie wołaiących Marya Marya
Usłysz w tobie Dufaiących o Iezus Marya
8. Posilay nas pontuiących Marya Marya
Obczerstwiy wszech utrapionych o Iezus Marya
9. Pozegnay nam pracy nasze Marya Marya
Teraz i po wszycki czasy o Iezus Marya
10. o chran nas orędowniczko Marya Marya
Nieday szkodzic o Macziczko o Iezus Marya
11. Czarom Gusłom wszem Diabelskim Marya Marya
Nieday zaszkodzic sługum Twym o Iezus Marya
12. ohraniay Kroła naszego Marya Marya
Bądź silna Obrona Iego o Iezus Marya
13. Przedewszemi Nieprzacieli Marya Marya
Turki Tatory Pogany o Iezus Marya
14. Przed Krzesciany przeciwnemi Marya Marya
Przed Radami fałecznemi o Iezus Marya
15. Udziel Rozum wszystkim Panom Marya Marya
Wiersznoscią i wszystkim sławom o Iezus Marya
16. Day Duchownęm Rozum Sprawę Marya Marya
Az nas wiedą Kwiecznem rzeczom o Iezus Marya
17. Niech nas rządzą słowem Bozym Marya Marya
Wyczaią wiecznęm z Bozem o Iezus Marya
18. Na tęp Swiecie az do Smierci Marya Marya
Z tych grzychow siewysztrzegaci o Iezus Marya
19. Gdyz Sie będę od tąd Stroic Marya Marya
Racz przytomna przy każdym byc o Iezus Marya
20. Ohran opatrz Dusze nasze Marya Marya
Az ich Diabeł nie zastraszy o Iezus Marya
21. O Maciczko zastawiay nas Marya Marya
o Rodziczko Bądź wzdy przy nas o Iezus Marya
22. Przymawiay sie K Swemu Synu Marya Marya
Niech nam odpusci wsze winy o Iezus Marya

* Z lewej strony umieszczono dosłowny zapis rękopisu, zapis z prawej strony ma współczesne oznaczenia miękkości oraz ż przez znaki diakrytyczne i jote, obowiązujące obecnie zasady pisowni łącznej i rozdzielnej oraz użycia dużych i małych liter. Pozostałe właściwości oddające cechy językowe pozostały bez zmian, również błędy.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 9)

1. Ku komuż sie uciec mamy jak k Pannie Maryi,
Kogoż za patrunkę mamy jak Pannę Maryją
2. Wołajmyż wszyscy społecznie²² Maryja, Maryja,
Wołajmy wszyscy serdecznie o Jezus, Maryja!
3. Toć jest imię wielce sławne, Maryja, Maryja,
Toć jest imię wielce mocne o Jezus, Maryja.
4. Wychwalajmy święte imię Maryja, Maryja,
Aż jest od nas wdyczyk czczone o Jezus, Maryja.
5. Toć jest panna dobrotliwa Maryja, Maryja,
Toć jest panna miłościwa o Jezus, Maryja.
6. K Tobie my sie uiekamy Maryja, Maryja,
Tobie o pomoc żądamy o Jezus, Maryja.
7. Usłysz k Tobie wołających Maryja, Maryja,
Usłysz w Tobie dufających o Jezus, Maryja.
8. Posilaj nas pontujących Maryja, Maryja,
Obcierstwij²³ wszecch utrapionych o Jezus, Maryja.
9. Pożegnaj nam pracy nasze Maryja, Maryja,
Teraz i po wszyscyk czasy o Jezus, Maryja.
10. Ochrań nas orędowniczko Maryja, Maryja,
Nie daj szkodzić o macziczko, o Jezus, Maryja.
11. Czarom, gusłom wszem diabelskim Maryja, Maryja,
Nie daj zaszkodzić sługum Twym o Jezus, Maryja.
12. Ohraniaj! kroła naszego Maryja, Maryja,
Bądź silna obrona jego o Jezus, Maryja.
13. Przede wszemi nieprzacieli Maryja, Maryja,
Turki, Tatarzy, pogany o Jezus, Maryja.
14. Przed krześciany przeciwnemi Maryja, Maryja
Przed radami fałeczniemi²⁴ o Jezus, Maryja.
15. Udziel rozum wszystkim panom Maryja, Maryja,
Wiersznoscią i wszystkim sławom o Jezus, Maryja.
16. Daj duchownem rozum s prawem Maryja, Maryja,
Aż nas wiedą k wiecznem rzeczom o Jezus, Maryja.
17. Niech nas rządzą słowem Bożym Maryja, Maryja,
Wycuczają wiecznem z Bożem o Jezus, Maryja.
18. Na tęp świecie aż do śmierci Maryja, Maryja,
Z tych grzychow sie wysztrzegaci o Jezus, Maryja.
19. Gdyż sie będę odtąd stroić Maryja, Maryja,
Racz przytomna przy każdem być o Jezus, Maryja.
20. Ohrań (!), opatrz dusze nasze Maryja, Maryja,
Aż ich diabeł nie zastraszy o Jezus, Maryja.
21. O macziczko zastawiaj nas Maryja, Maryja,
o rodziczko bądź wždy przy nas o Jezus, Maryja.
22. Przymawiaj sie k swemu synu Maryja, Maryja,
Niech nam odpuści wsze winy o Jezus, Maryja.

²² „razem, wspólnie”; notuje S. B. Linde w *Słowniku języka polskiego*.

²³ „pokrzepić, rzeźwić”; notuje Linde.

²⁴ „fałszywy”; Linde zaznacza, że ta forma nie jest używana.

23. Bysmy sie snim Radowali Marya Marya
Boga i Ciebie chwalili o Iezus Marya, Amen.

Piesn o Pannie Maryi na dobrą noc (nr 10)

1. Słunczko zaszło pudziemy Spaci
Musimy maciczce dobrą noc daci
2. Wszyscy pospołu mili pątnicy
a pozdrawiaymy Orędownicę
3. Zdrowas Marya miłosci Pełna
Maciczko w zazdrosci tak Bądź Uczczona
4. Panienko zacna nasza Donico
bądź wdycy przy nas Opatrownico
5. Gdyz Będę Spaci racz przy nas Staci
Matko z Iezusem Opatrowaci
6. Tę zaszczęsnego sie wzdzy nazywa
Kto w Imię iego rad Odpoczywa
7. Wszak ona tego wdycy ohrani
a Iemu uszkodzić wdycy zabroni
8. Bądź przy nas wdycy matko miłosci
z Gładze tey to Nocy Diabelski Mocy
9. Abysmy mogli Zdrowi zas wstaci
A Tobie Marya chwałę zdawaci
10. Marya Iozef wam dawam Duszę
a Tobie te Serce miły Iezusie
11. S wami zyw Byci z tobą Umrzyci
a zwłaszcza tey nocy opatrowaci
12. Dobrą noc ci me Serce winszuję
Maciczko w zazdrosci niz Spaci Będę
13. Me miłe Dzieci puidziecie Spaci
zewy mie Dobrą noc chcecie z dawaci
14. Tak was tey nocy chcę pozegnaci
Abyscie radosnie Mogli przespaci
15. Tobie dziękuję Maciczko Miła
Przymawiy sie zanas u Twego Syna
16. Gdyz Dusza nasza z Ciała wynidzie
Day ze to Marya niech K tobie przydzie
17. Gdzie ty Przebywasz z Iezusem Panem
Day sie tam dostaci Marya, Amen.

Piesn o Pannie Maryi Częstochowski (nr 13)

1. Zaden niewiy Co jest łaska Marya Marya Kto iey nie szuka
nieszedbem İana to mieysce Marya Marya gdybem nie myslal
Do Czestochow za Moią miłą Panną Maryą
bom sie bardzo za miłował Marya Marya w czystosci İey.
2. Pozdrowiona bądź najmilsza Marya Marya złota Perliczko
Tysiąc Kroc bądź pozdrowiona Marya Marya Matko najmilsza
odmiłosci umdlewam Gdy cie Maryą widzę
me mysleni pocieszeni Marya Marya w sercu Zachowam
3. Widzę ze mie Ty miłujesz Marya Marya wiem İa to dawno
a miłosci udzielujesz Marya Marya ma Święta Panno

23. Byśmy sie s nim radowali Maryja, Maryja,
Boga i Ciebie chwalili o Jezus, Maryja, Amen.

Pieśń o Pannie Maryi na dobrą noc (nr 10)

1. Słoneczko zaszło pudziemy spaci (!),
Musimy macizce dobrą noc da(ci)(!).
2. Wszyscy pospołu mili pątnicy,
A pozdrawiamy orędownicę.
3. Zdrowaś Maryja, miłości pełna,
Macizko w zazdrości tak bądź uczczona,
4. Panienko zacna, nasza donico,
Bądź wdycki przy nas opatrownico,
5. Gdyż będę spaci, racz przy nas staci,
Matko z Jezusem opatrowaci.
6. Tę za szczesnego sie wždy nazywa,
Kto w imię jego rad odpoczywa,
7. Wszak ona tego wdycki ohrani,
A jemu uszkodzić wdycki zabroni.
8. Bądź przy nas wdycki matko miłości,
Zgładzie tej to nocy diabelski mocy,
9. Abyśmy mogli zdrowi zaś wstaci,
A Tobie Maryja chwałę zdawaci.
10. Maryja, Jozef Wam dawam duszę,
A Tobie te serce miły Jezusie.
11. S (!) Wami żyw byci, z Tobą umrzyci,
A zwłaszcza tej nocy opatrowaci.
12. Dobrą noc Ci me serce winszuję,
Macizko w zazdrości niż spaci będę.
13. Me miłe dzieci pujdziecie spaci,
Ze Wy mie dobrą noc chcecie zdawaci
14. Tak Was tej nocy chcę pożegnaci,
Abyście radośnie mogli przespaci.
15. Tobie dziękuję macizko miła,
Przymawiaj sie za nas u Twego syna.
16. Gdyż dusza nasza z ciała wynidzie,
Dajże to Maryja, niech k Tobie przydzie.
17. Gdzie Ty przebywasz z Jezusem Panem,
Daj sie tam dostaci Maryja, Amen.

Pieśń o Pannie Maryi Częstochowski (nr 13)

1. Żaden nie wiy, co jest łaska Maryja, Maryja, kto jej nie szuka.
Nie szedbem ja na to miejsce Maryja, Maryja, gdybem nie myślał
Do Częstochow za moją miłą Panną Maryją,
Bom sie bardzo zamilował Maryja, Maryja, w czystości jej.
2. Pozdrowiona bądź najmilsza Maryja, Maryja, złota perliczko,
Tysiącroc bądź pozdrowiona Maryja, Maryja, matko najmilsza,
Od miłości umdlewam, gdy Cie Maryją widzę,
Me myśleni, pocieszeni Maryja, Maryja, w sercu zachowam.
3. Widzę, że mie Ty miłujesz Maryja, Maryja, wiem ja to dawno,
A miłości udzielujesz Maryja, Maryja, ma Święta Panno,

- Gdybem miłosci nie dostał co bym ia Smutny począł
 Znaczym za złe skutki w Piekle Marya Marya iuz bym był zgorzał
4. Nie dopuszczay na mnie Złego Marya Marya apomoz Panno
 uimiesz sie niegodnego Marya Marya Sługę Twoigo
 Gdybys mie opusciła łaski bys mi niedała
 Gdybys na mnie niegodnego Marya Marya tak zapomniła
 5. Rozplynie sie Serce we mnie Marya Marya Ogniem miłosci
 Rozplyn sie ze łaski skosztujesz Marya Marya Pannie Radosci
 Bym miał wned ze swiata zyść w momencie zaraz umrzic
 Abys ty mie niegodnego Marya Marya chciała Serce miec
 6. Tylko sobie o Marya Marya Marya tyle wyiednąm
 ze Ty będiesz mą Patrunką Marya Marya Iac sie oddawam
 Serce na fant oddawam Gdyz przy tobie łaskę mam
 Ty Zywowie Dusz swiatłosci Marya Marya Iac sie porączam
 7. To mnie na zbyt w Głowie lezy Marya Marya ze muszę Precz isc
 tak mie na zbyt Serce Morzy Marya Marya ze cię Opuszczam
 Gdzie się Kolwiek obracam Maryą Pannę w sercu mam
 Przyniey Byc i oney Słuzyc Marya Marya tey łaski niemam
 8. Wszak chociaz ia tu odeyde Marya Marya będzie tak Dobrze
 Zostawię Ia serce Pannie Marya Marya Przy Częstochowie
 To w Zastawie oddawam temu Przyczeńę Dawam
 I Ze mie Panna niezapomni Marya Marya w tey Ia Ufnosc mam
 9. Gdy ia od Ciebie Daleko Marya Marya Marya Będę
 Amie się Złe skutki wiodą Marya Marya szczęścia Pozbędę
 Ku Częstochowej Poyzdrę tak zas łaski nabędę
 Będę Wołac Pociesz Panno Marya Marya apomoz z biydy
 10. Gdy tak ten los na Mnie Padnie Marya Marya zemuszę Umrzyc
 Przydż Marya tylko ten Raz Marya Marya Trochę Pocieszyc
 A Gdyby mie chciał Czart miec Rzekniy ze to nie ma byc
 Poniewaz Ia jest twoy Sługa Marya Marya ze mie ty chcesz miec
 11. Zato Ciebie z Całym Sercem Marya Marya miłowac będę
 Agdy mie iuz pomey Smierci Marya Marya włożą do Grobu
 Ieszcze Ia raz zawołam Moiey Pannie wale dam
 Częstochowska wale Matko Marya Marya Serce oddawam Amen.

Pieśń o N. Pannie Maryi Gidelski (nr 15)

1. Witaj Pani my poddani nisko Kłaniamy
 tak Patronce opiekunce Piesnie Spiwamy
 Tobie Boga Rodzicy wszyscy nędzni Grzysnicy
 Wierne pienia pozdrowienia ofiarujemy
2. W szakze z dawna iesteś sławna po całym Swiecie
 Brzmią Twe Cnoty i ochoty w każdym Powiecie
 i w Gidelski Krainie wielkie imię twe Słynie
 Gdzie na Roli z Bozey woli iestes ziawiona
3. Gdy Kalwina i Marcina buchły zarazy
 Prod we Wierze i Ofierze i na Obrazy
 Tus sie Panno ziawiła bys błędy potłomiła
 A Korunę Polską stronę w wierze zmocniła
4. Co przy Maiu w każdym Kraiu ziemi Kwiat wschodzi
 Tu Maryia iak lilia z Głazu się rodzi
 o Cudowne Owoce Prytej Świętej Opoce
 tu Kaliki mają lyki Arcy Maiowie

- Gdybem miłości nie dostąpił, co bym ja smutny począł,
Znać bym za złe skutki w piekle Maryja, Maryja, już bym był zgorzał.
4. Nie dopuszczaj na mnie złego Maryja, Maryja, a pomoż Panno,
Ujmujesz się niegodnego Maryja, Maryja, służę Twójigo,
Gdybyś mnie opuściła, łaski byś mi nie dała,
Gdybyś na mnie niegodnego Maryja, Maryja, tak zapomniła.
5. Rozpłyń się serce we mnie Maryja, Maryja, ogniem miłości
Rozpłyń się, że łaski skosztujesz Maryja, Maryja, pannie radości.
Bym miał wned (!) ze świata zyjść, w momencie zaraz umrzeć,
Abyś Ty mnie niegodnego Maryja, Maryja, chciała serce mieć.
6. Tylko sobie o Maryja, Maryja tyle wyjednam,
Ze Ty będziesz mą patrunką Maryja, Maryja, jać się oddawam.
Serce na fant oddawam, gdyż przy Tobie łaskę mam.
Ty żywowie (!) dusz światłości Maryja, Maryja, jać się poręczam.
7. To mnie nazbyt w głowie leży Maryja, Maryja, że muszę precz iść,
Tak mie nazbyt serce morzy Maryja, Maryja, że Cię opuszczam.
Gdzie się kolwiek obracam, Maryją Pannę w sercu mam,
Przy niej być i onej służyć Maryja, Maryja, tej łaski nie mam.
8. Wszak chociaż ja tu odęję Maryja, Maryja, będzie tak dobrze,
Zostawię ja serce Pannie Maryja, Maryja, przy Częstochowie.
To w zastawie oddawam, temu przyczęną dawam,
Iże mie Panna nie zapomni Maryja, Maryja, w tej ja ufność mam.
9. Gdy ja od Ciebie daleko Maryja, Maryja, Maryja będę;
A mie się złe skutki wiodą Maryja, Maryja, szczęścia pozbędę,
Ku Częstochowej pojzdre (!), tak zaś łaski nabędę.
Będę wołać, pociesz Panno Maryja, Maryja, a pomoż z biydy.
10. Gdy tak ten los na mnie padnie Maryja, Maryja, że muszę umrzeć,
Przydź Maryja tylko ten raz Maryja, Maryja trochę pocieszyć.
A gdyby mie chciał czart mieć, rzeknij, że to nie ma być,
Ponieważ ja jest Twój sługa Maryja, Maryja, że mie Ty chcesz mieć.
11. Za to Ciebie z całym sercem Maryja, Maryja, miłować będę,
A gdy mie już po mej śmierci Maryja, Maryja, włożą do grobu,
Jeszcze ja raz załowam mojej Pannie wale²⁵ dam,
Częstochowska wale Matko Maryja, Maryja, serce oddawam, Amen.

Pieśń o N. Pannie Maryi Gidelski (nr 15)

1. Witaj pani, my poddani nisko kłaniamy,
Tak patronce, opiekunce pieśnie śpiwamy,
Tobie Bogarodzicy wszyscy nędzni grzysnicy
Wierne pienia, pozdrowienia ofiarujemy.
2. Wszakże z dawna jesteś sławna po całym świecie,
Brzmią Twe cnoty i ochoty w każdym powiecie
I w gidelski krainie wielkie imię Twe słynie,
Gdzie na roli z Bożej woli jesteś zjawiona.
3. Gdy Kalwina i Marcina buchły zarazy,
Prod²⁶we wierze i ofierze i na obrazy,
Tuś sie Panno zjawiła, byś błędy potłomiła,
A koronę polską stronę w wierze zmocniła.
4. Co przy maju w każdym kraju ziemi kwiat wschodzi,
Tu Maryja jak lilija z głązu sie rodzi.
O cudowne owoce pry (!) tej świętej opoce
Tu kaliki mają lyki arcymajowie.

²⁵ „żegnaj”; łac.

²⁶ Może jest to błędny zapis wyrazu przodu „przedtem”.

5. Gdy dla Hleba da go znieba Jan Cencek Orze
alic woły klękną społy za świecą rzorze
Bo się iak Kłos wywia Sliczna z Głazu Marya
bez nasienia piykne pełnia owoc zbawienia
6. Cencek klęka bo się lęka patrzy zdumiały
Ze z Kamienia wszrod promienia Obrazek mały
Matka Boska stoiąca Lewicą piastuiąca
Malunkigo Sęna swego przytulonego
7. tak Ozdobny ale drobny Obraz widzący
Z wielkiey żądze iak Pieniądze Jan Skrył milczący
nie ziemskic to Skarb chowac dla Drugich go załowac
Tęń Skarb z niebą wydac trzeba Swiatu na Oko
8. Niedbający skarb taiący Cencek skarany
Ze wszystkimi Domowemi z oczow Obrany
Ze widzianey Swiatłosci nie wyjawil Zwierchosci
Więc Slepotę za Głupotę Słusznie odnosi
9. Lecz prostoty Bog dobroty nie snios do szczędu
Przez Karanie dał uznanie im swego błędu
Bo ta co im Służyła swiatłosc w szkrzyni zoczyła
Błęd ich łacie a znac daie Wned do Kosciola
10. Książdz przybiegnie wszkrzynię sięgnie az Boze dary
więc Marya z Processyą bierze do Fary
co tylko obraz Święty z domu Cencka był wzięty
owi Slepi widzą lepiej Cudem maryi
11. Acz w Kościele chwały wiele miała Marya
tam zložona gdzie zamkiona święta Hostya
lecz Bog rządzi inacyi własny plac Pannie znaczy
Tam wrocona gdzie ziawiona Naypierwey była
12. Boska wola ze ta Rola iest ziemia święta
zład Publiczny Krzak Mistyczny Marya wzięta
tęń Plac godzięń uczczenia dla Cudnego ziawienia
bo Maryi w Possessyi Dany od Boga
13. Na te znaki Stan wszelaki dał Decyzyją
by w tey Stronie iak na Tronie stawic Maryą
Gdzie się sama ziawiła i znowu powrocila
Bog tak raczył tu naznaczył Kościol Maryi
14. Pan wsi zrazu dla Obrazu figurę daie
az Kaplica od Dziedzica w kilka lat staie
lecz gdy w tęp zaczną radzić Kogo przyniey osadzie
za Straznika Dominika Zakon obrany
15. Tu na Cuda wiernych trzoda zawsze zbiegała
na swe smutki wielkie skutki tu znaydowała
Swiaczy to Historya iakosty o Marya
w tęp Obrazie wkażdęm razie Była pociechą
16. Iuz wiek trzeci czasy leci iak tu zostaiesz
w tęp Obrazie Slicznęm Głazie łaski rozdaiesz
Chociaz w szczupłej figurze wmaley na dług Posturze
Ale dary bez wszey miary Choynie szafuiesz
17. Okazały chociaz mały Twoy obraz czciemy
Bo tu siła Panno Miła cudow Twych wiemy
w tęp Obrazie Gidelskim Dziwnęm kasz tęp Anielskim
Wszę pragnienie pocieszenie Człowiek znayduie
18. Wielka Rzesza za Moyzesza cud uznawała
Gdy z Opoki wod potoki w Pragnieniu brała
Lecz tu z Głazu Marya Choyniey darami Sprzyia
Bo wszkzyszenie uzdrowienie wielum Daruie

5. Gdy dla hleba(!), da go z nieba, Jan Cencek orze,
Alić woły klękną społy, zaświecą rzorze(!),
Bo sie jak kłos wywija śliczna z głazu Maryja
Bez nasienia, piyknie plęnia owoc zbawienia.
6. Cencek klęka, bo się lęka, patrzy zdumiały,
Że z kamienia wszrod promiënia obrazek mały,
Matka Boska stojąca, lewicą piastująca
Malunkigo sęna swego przytulonego.
7. Tak ozdobny, ale drobny obraz widzący
Z wielkiej żądze, jak pieniądze Jan skrył milczący,
Nieziemskić to skarb chować, dla drugich go żalować,
Tęń skarb z niebą wydać trzeba światu na oko.
8. Nie dbający, skarb tający Cencek skarany
Ze wszystkimi domowemi, z oczow obrany,
Że widzianej światłości nie wyjawil zwierchości,
Więc ślepotę za głupotę słusznie odnosi.
9. Lecz prostoty Bog dobroty nie snios(!) do szczędu(!),
Przez karanie dał uznanie im swego błędu,
Bo ta, co im służyła, światłość w szkrzyni zoczyła,
Błęd ich łaje, a znać daje wned do kościoła.
10. Książd przybiegnie, w szkrzynię sięgnie, aż Boże dary,
Więc Maryja z procesyją bierze do fary,
Co tylko obraz święty z domu Cencka był wzięty,
Owi ślepi widzą lepiej cudem Maryji.
11. Acz w kościele chwały wiele miała Maryja,
Tam złożona, gdzie zamkniona święta Hostyja,
Lecz Bog rządzi inacyj, własny plac Pannie znaczy,
Tam wrocona, gdzie zjawiona najpiyrwej była.
12. Boska wola, że ta rola jest ziemia święta,
Zkąd publiczny krzak mistyczny Maryja wzięta.
Tęń plac godziën uczczenia dla cudnego zjawienia,
Bo Maryi w posesyi dany od Boga.
13. Na te znaki stan wszelaki dał decyzyją,
By w tej stronie, jak na tronie, stawić Maryją,
Gdzie się sama zjawila i znowu powrocila.
Bog tak raczył, tu naznaczył kościół Maryi.
14. Pan wsi zrazu dla obrazu figurę daje,
Aż kaplica od dziedzica w kilka lat staje,
Lecz gdy w tęp zacząną radzić, kogo przy niej osadzić.
Za strażnika Dominika zakon obrany.
15. Tu na cuda wiernych trzoda zawsze zbiegała,
Na swe smutki wielkie skutki tu znajdowała,
świaczy to historyja, jakoś Ty o Maryja
W tęp obrazie w każdym razie była pociechą.
16. Już wiek trzeci czasy(!) leci, jak tu zostajesz,
W tęp obrazie śliczném głazie łaski rozdajesz,
Chociaż w szczupłej figurze, w małej na dług posturze,
Ale dary bez wszej miary chojnie szafujesz.
17. Okazały, chociaż mały, Twój obraz czciemy,
Bo tu siła Panno miła cudow Twych wiemy.
W tęp obrazie gidelskim dziwném kąsztém(!) anielskim
Wsze pragnienie, pocieszenie człowiek znajduje.
18. Wielka rzesza za Mojżesza cud uznawała,
Gdy z opoki wod potoki w pragnieniu brała.
Lecz tu z głazu Maryja chojniej darami sprzyja,
Bo wszkzyszenie, uzdrowienie wielum daruje.

19. Zmarli Chorzy wstaną skorzy tu polyceni
Utrapieni zasmuceni tu Pocieszoni
Wino zmycia Obrazu Broni złego zarazu
zład wynika dla Grzysnika wszelka Pociecha
20. Lub w Kamieniu na dotknięciu twardosc czuiemy
Lecz z tey Panny iak z fontanny t słodycz bieremy
Zadę się niezawodzi Kto tu z wiarą przychodzi
Tu Opieka dla Czlowieka zawsze gotowa
21. Więc ci zate tak bogate Panno twe dary
dziękuiemy oddaiemy nasze Ofiary
tobie ciało i Duszę serca przy prawey skrusze
w podarunku dla ratunku Ofiaruiemy
22. Tobie Pannie nieustannie spiywaymy dzięki
Ze obronę i ochronę mamy z Twey Ręki
A gdy twoy Obraz czciemy Panno oto prosimy
Byśmy ciebie tu W Niebie wychwalać mogli
Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 22)

1. Zasmuceni na tēm Swiecie kaz puidziemy
za Patrunkę kogoz szukac będziemy
ucieczmy sie do przekrasney pannie Maryi
pozdrawiaymy wychwalaymy imię iey
2. Gdyz poyzdrzym na wielki gory zdaleka
serce wemnie laską grozi z wysoka
o Marya gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
my grzysni ktobie pąntuiemy Krysta Pana Maciczko
3. Iuzęm w tēm świętēm kościele Marya
ma dusza iuz święte imię tve wzywa
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
tysiąc kroc bądź pozdrowiona Krysta pana Maciczko
4. Ja ubogi święte nogi całuię
całym sercem wszęmi usty cie wzywam
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
cały ci sie odedawam Krysta pana Maciczko
5. Tys to iest ta studnia pełna miłości
od Ciebie pochodzą dary choynosci
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
częsc ichwałę ci zdawamy Krysta pana Maciczko
6. Co nam Ewa piyrwsza Matka zadala
tozes zas ty Matko boska wymogła
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
wypros Grzychow odpuszczenie Krysta Pana Maciczko
7. Przymow sie k Sęnowi swęmu Marya
bos iest silno mocna nasza ochrona
o Marya Gwiazdo Iutrznia oprzekrasna perliczko
wypros nam urody Zięmski Krysta pana Maciczko
8. Ochran głodu moru woyny nimocy
przyspiesz nam Marya kświętey pomocy
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
ochran zastaw wyswobodz nas Krysta pana Maciczko
9. Udziyl święte pozegnanie naszęmu
franciszkwowi cysarzowi drugimu

19. Zmarli, chorzy wstaną skorzy tu polyceni,
Utrapieni, zasmuceni, tu pocieszeni.
Wino z mycia obrazu broni złego zarazu,
Ztąd wynika dla grzysnika wszelka pociecha.
20. Lub w kamieniu na dotknięciu twardość czujemy,
Lecz z tej Panny, jak z fontanny słodycz bieremy.
Żaden sie nie zawodzi, kto tu z wiarą przychodzi,
Tu opieka dla człowieka zawsze gotowa.
21. Więc Ci za te tak bogate Panno Twe dary
Dziękujemy, oddajemy nasze ofiary.
Tobie ciało i duszę, serca przy prawej skrusze
W podarunku dla ratunku ofiarujemy.
22. Tobie Pannie nieustannie spiywajmy dzięki,
Że obronę i ochronę mamy z Twej ręki.
A gdy Twój obraz czciemy Panno o to prosimy,
Byśmy Ciebie tu w niebie wychwalać mogli, Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 22)

1. Zasmuceni na tęp świecie każ²⁷ pujdziemy,
Za patrunkę kogoż szukać będziemy.
Ucieczmy sie do przekrasnej Pannie Maryi,
Pozdrawiamy, wychwalajmy imię jej.
2. Gdy zpojdrzym(!) na wielki gory z daleka,
Serce we mnie łaską grozi z wysoka,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
My grzysni k Tobie pąntujemy Krysta Pana maciczko.
3. Jużem w tęp świętęp kościele Maryja,
Ma dusza już święte imię Twe wzywa,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Tysiąc kroć bądź pozdrowiona Krysta Pana maciczko.
4. Ja ubogi święte nogi całuję,
Całęp sercem, wszęmi uszy Cie wzywam,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Cały Ci sie odewdawam Krysta Pana maciczko.
5. Tyś to jest ta studnia pełna miłości,
Od Ciebie pochodzą dary chojności,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Cześć i chwałę Ci zdawamy Krysta Pana maciczko.
6. Co nam Ewa piyrwsza matka zadała,
To żeś zaś Ty Matko Boska wymogła,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Wyproś grzychow odpuszczenie Krysta Pana maciczko.
7. Przymow sie k sęnowi swęmu Maryja,
Boś jest silno mocna nasza ochrona,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Wyproś nam urody ziemski Krysta Pana maciczko.
8. Ochrań głodu, moru, wojny, nimocy,
Przyśpiesz nam Maryja k świętej pomocy,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Ochrań, zastaw, wyswobodź nas Krysta Pana maciczko.
9. Udziyl święte pożegnanie naszęmu
Franciszkowi cysarzowi drugimu,

²⁷ „gdzie, dokąd”.

- o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
day mu długi panowanie Krysta pana Maciczko
10. Mycie wszyscy pozdrawiamy Marya
bos jest silna mocna nasza obrona
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
day szczęśliwe nawrocenie Krysta pana Maciczko
 11. Amęń Amęń ku twęm nogom padamy
Macierzynski pozegnanie ządamy
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
milion kroc bądź uczczona Krysta pana Maciczko
 12. Ieszcze jedno pani święta ządamy
za wszystkie nasze domowe prosimy
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
day im święte pozegnanie Krysta pana Maciczko
 13. Gdy sie dusza zciałem łączyc miec będzie
do wieczności z tego Swiata odejdzie
o Marya Gwiazdo Iutrznia o przekrasna perliczko
nie opuszczay nas w uskosciah Krysta pana Maciczko
 14. Gdy iuz dusza do wieczności precz puidzie
iezus Marya a Iozef stoy przymnie
az sie wszyscy raduiemy a s Krystęm panęm
a rzekniemy na ostatku Jezus Marya Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 37)

1. Wspomni na najswiętszą Pannę tę częstochowską
do ktorej my pontuiemy z tą łaską Boską
Ciebie wychwalamy mile pozdrawiamy Zdrowas marya
2. Teraz wszyscy zaspuywamy my grzysni ludzie
ktorzy tukey pontuiemy na tey to drodze
Ciebie wychwalamy...
3. Porączam sie Panu bogu Najswiętszej Pannie
niech nas ona zawaruię bo nad nami ie
Ciebie wychwalamy...
4. Porączma sie sęnaczkowi co go piastuie
ze Najswiętsza Panna nieda ona nas nieminie
Ciebie wychwalamy...
5. Porączma sie wszystkim świętęm niech nam pomoga
co najswiętsza Panna nieda oni niemoga
Ciebie wychwalamy...
6. Patrzmy na iey oblicze piyknie pogłada
o co iey prosic będziemy to nam ona da
Ciebie wychwalamy...
7. Weyzdrziycie na iey Piersi sęnaczka karmi
kto by iey go pocałował zaden nie zbłądzi
Ciebie wychwalamy...
8. Głowiczkę ma nakłõnioną dla grzysników
frasuje sie bardzo o nas przesladownikow
Ciebie wychwalamy...

- O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Daj mu długi panowanie Krysta Pana maciczko.
10. My Cie wszyscy pozdrawiamy Maryja,
Boś jest silna mocna nasza obrona,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Daj szczęśliwe nawrocie Krysta Pana maciczko.
11. Amęń, amęń ku Twęm nogom padamy,
Macierzyński pożeganie żądamy,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Milionkroć bądź uczczona Krysta Pana maciczko.
12. Jeszcze jedno pani święta żądamy,
Za wszystkie nasze domowe prosimy,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Daj im święte pożeganie Krysta Pana maciczko.
13. Gdy sie dusza z ciałem łączyć mieć będzie,
Do wieczności z tego świata odejdzie,
O Maryja gwiazdo jutrznia, o przekrasna perliczko,
Nie opuszczaj nas w uskościach²⁸ Krysta Pana maciczko.
14. Gdy już dusza do wieczności precz pujdzie,
Jezus, Maryja a Jozef stoi przy mnie,
Aż sie wszyscy radujemy a s Krystem Panem,
A rzeknijmy na ostatku Jezus, Maryja, Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 37)

1. Wspomni na Najświętszą Pannę tę Częstochowską,
Do ktorej my pontujemy z tą łaską boską,
Ciebie wychwalamy, mile pozdrawiamy Zdrowaś Maryja.
2. Teraz wszyscy zaśpiwajmy my grzysni ludzie,
Ktorzy tukej²⁹ pontujemy na tej to drodze,
Ciebie wychwalamy...
3. Porączma³⁰ sie Panu Bogu, Najświętszej Pannie,
Niech nas ona zawaruje³¹, bo nad nami je,
Ciebie wychwalamy...
4. Porączma sie sęnaczkowi, co go piastuje,
Że Najświętsza Panna nie da, on nas nie minie,
Ciebie wychwalamy...
5. Porączma sie wszystkim świętem, niech nam pomogą,
Co Najświętsza Panna nie da, oni nie mogą,
Ciebie wychwalamy...
6. Patrzmy na jeji oblicze, piykanie pogląda,
O co jej prosić będziemy, to nam ona da,
Ciebie wychwalamy...
7. Wejzdrzyjcie na jej piersi, sęnaczką karmi,
Kto by jej go pocałował, żaden nie zbłądzi,
Ciebie wychwalamy...
8. Głowiczkę ma nakłonioną dla grzysników,
Frasuje sie bardzo o nas prześladowników,
Ciebie wychwalamy...

²⁸ Może tu chodzi o niskości „poniżenie, upadek”.

²⁹ „tutaj”; notuje J. Kryński w *Słowniku gwar polskich*.

³⁰ Kupiec popełnił błąd, gdyż z kontekstu wynika, że powinno być „porączma”.

³¹ „zachować, ochraniać”

9. Patrzmy na iey paluski prosto ie trzyma
Zaden człowiek takich nie ma iako ona ma
Ciebie wychwalamy...
10. Patrzmy na iey rączyczki co ich rozciąga
ona ci to grzysźnych ludzi do siebie sćiąga
Ciebie wychwalamy...
11. Iuzescie tu są zębrani moi grzysznicy
muszę ia sie za was wstydzic wy przeciwnicy
Ciebie wychwalamy...
12. o Panięko Częstochovska prosze ty za nas
błagai ze nam twego sęna niech weydrzi na nas
Ciebie wychwalamy...
13. Samesmy tukey zębrani tey iedney mysli
sam Pan Iezus nas prowadzi bysmy tu przysli
Ciebie wychwalamy...
14. Gdy do niey wazyc będziemy padnimy Krzyzem
niechze nam zdrowia uzyczy iak ludziom innem
Ciebie wychwalamy...
15. Iakoz iey mamy dziekować zatakowy dar
oco iey Prosic będziemy tonam ona da
Ciebie wychwalamy...
16. Ta Panięka częstochovska na iasney gorze
choc człowiek bardzo upadnie tomu pumoze
Ciebie wychwalamy...
17. Ta nowina Matko słyne ze cie tu nie masz
ci co ludzie powiadaia co ich tu nie masz
Ciebie wychwalamy...
18. Nieboycie sie grzysni ludzie kto tu pontuie
o co mie prosic będziecie Sęna wam gotuie
Ciebie wychwalamy...
19. Niebył ci tu Drugi człowiek ani raz umnie
Gniywa na się mego Sęna Bok mu przebia
Ciebie wychwalamy...
20. Idzciyz moi wy pontnicy w drogę szczęśliwie
nie wadzcie sie ieden zdruzim bom nad wami iest
Ciebie wychwalamy...
21. Kiedy moy Kosciół uizdrzicie Krzyzem padniycie
na nayswiętszą Boga wolą wy do mnie podzcie
Ciebie wychwalamy...
22. Porączmy sie Panu bogu nayswiętszej Pannie
niech nam wszystkim dopomaga bonad nami iest
Ciebie wychwalamy...
23. Gdy włączemy do Kosciola padniemy krzyzem
Nayswiętsza Panna nad nami ona nas widzi
Ciebie wychwalamy...
24. Gdysię spowiadac będziemy na iasney Gorze
odprosic mamy wszystkim ludziom nayswiętszej Pannie
Ciebie wychwalamy...
25. Gdy przydziemy do Kosciola nie modlęmy się
nayswiętsza Panięka mowi o nędzni ludzie
Ciebie wychwalamy...
26. Porączmy sie Iozefow tez to patrun nasz
choc my tukey pontuiemy tozon w Domu iest
Ciebie wychwalamy...

9. Patrzmy na jej paluski, prosto je trzyma,
Żaden człowiek takich nie ma, jako ona ma,
Ciebie wychwalamy...
10. Patrzmy na jej rączyczki, co ich rozciąga,
Ona ci to grzysnych ludzi do siebie ściąga,
Ciebie wychwalamy...
11. Jużecie tu są zebrani grzysnicy,
Muszę ja sie za was wstydzić wy przeciwnicy,
Ciebie wychwalamy...
12. O Panienko Częstochowska proszę Ty za nas,
Błagajże nam Twego sęna, niech wejdrzi na nas,
Ciebie wychwalamy...
13. Sameśmy tukej zebrani tej jednej myśli,
Sam Pan Jezus nas prowadzi, byśmy tu przyśli,
Ciebie wychwalamy...
14. Gdy do niej ważyć będziemy, padnimy krzyżem,
Niechże nam zdrowia użyczy, jak ludziom innem,
Ciebie wychwalamy...
15. Jakoż jej mamy dziękować za takowy dar,
O co jej prosić będziemy, to nam ona da,
Ciebie wychwalamy...
16. Ta Panięka Częstochowska na Jasnej Gorze,
Choć człowiek bardzo upadnie, to mu pumoże,
Ciebie wychwalamy...
17. Ta nowina matko slynie, że Cie tu nie masz,
Ci co³² ludzie powiadają, co ich tu nie masz,
Ciebie wychwalamy...
18. Nie bojcie sie grzysni ludzie, kto tu pontuje,
O co mie prosić będziecie, sęń wam gotuje,
Ciebie wychwalamy...
19. Nie był ci tu drugi człowiek ani razu u mnie,
Gniywa na się mego sęna, bok mu przebija,
Ciebie wychwalamy...
20. Idźczyż moi wy pontnicy w drogę szczęśliwie,
Nie wadźcie sie jeden z drugim, bom nad wami jest,
Ciebie wychwalamy...
21. Kiedy moj kościół ujdrzicie, krzyżem padnijcie,
Na najświętszą Boga wołą wy do mnie podźcie,
Ciebie wychwalamy...
22. Porączmy sie Panu Bogu, Najświętszej Pannie,
Niech nam wszystkim dopomaga, bo nad nami jest,
Ciebie wychwalamy...
23. Gdy włączemy do kościoła, padnijmy krzyżem,
Najświętsza Panna nad nami, ona nas widzi,
Ciebie wychwalamy...
24. Gdy się spowiadać będziemy na Jasnej Gorze,
Odprosić mamy wszystkim ludziom, Najświętszej Pannie,
Ciebie wychwalamy...
25. Gdy przyjdziemy do kościoła, nie modlęmy się,
Najświętsza Panięka mowi, o nędzni ludzie,
Ciebie wychwalamy...
26. Porączmy sie Jozefowi, też to patrun nasz,
Choć my tukej pontujemy, toż on w domu jest,
Ciebie wychwalamy...

³² Powinno być «to».

27. Święty Antoni patronem dobytku też iest
kto mu Bydełko porączy temu Patron iest
Ciebie wychwalamy...
28. Niemasz iak na Iasney Gorze nic teskno człeka
kto Pannę Maryą wzywa iego opieka
Ciebie wychwalamy...
29. Byłac takowo wodziczka u świętej Barbary
teraz nam sie odmieniła przez nasze gwary
Ciebie wychwalamy...
30. Matka nasza dopusciła iey to wola
botez ona taką moc ma iako Pan Bog ma
Ciebie wychwalamy...
31. Ja swoię pracę opuszczam do ciebie puide
nad grodzi Mi Matka boza iak do dom przyde
Ciebie wychwalamy...
32. Nie wążp sobie ty człowiecze chodzies ubogi
nadgrodzi najswiętsza Panna iak przydzies z drogi
Ciebie wychwalamy...
33. Drugi człowiek choc ubogi do mnie pontuie
A bogaty mu powiada iz tam niepuidzie
Ciebie wychwalamy...
34. Pamiętajze ty bogaczu na ostatnią smier
leda bys mogli na ostatku swoię Pracę ziesc
Ciebie wychwalamy mile pozdrawiamy Zdrowas Marya
Amen.

Piesn o Pannie Maryi (nr 42)

1. Ach me mile pocieszenie o Matuchno moia
iuz przyszed czas rozłączenia aia dziycię twoie
od ciebie mam precz odęsc
astobą sie iuz rozłączyc placze serce moie
2. Coz to słyszę moi Dziecię ze chcez odemnie precz isc
czyli ci sie umnie styska ze mie chesz opuscic
iamci łask pokazała dobrodzieystwo ukazała
ktores ty żadał miec
3. Uznay-to dobrodzieystwo i twą łaskę kumnie
zem niegodzięń grzyszne dziycię przyznam cisie
wiernie; zebem przed tobą rad umar
gdych iuz twoię twarz oglądał tak czas woła na mnie
4. Poczekayze grzyszne dziycię damci na drogę Paas
zebys do swoich domowych szczęśliwie przyszed zas
to bedzi w tēm ukazaniu
ze im niesiesz pozegnani odemnie Matki swey
5. Jak bycisie miało zle wiysc posliiy mi pisani
a i ze ty kumnie masz serdeczne wzdychani
a iak ia mile usłyszę
na pomoc ktobie pospiesz i w bydzie cie pocieszę
6. Iuz od twej łaski zraniony na ziemię upadam
a moi serce zemdlone napamiętkę dawam

27. Święty Antoni patronem dobytku też jest,
Kto mu bydelko porączy, temu patron jest,
Ciebie wychwalamy...
28. Nie masz jak na Jasnej Gorze, nic teskno człeka,
Kto Pannę Maryją wzywa, jego opieka,
Ciebie wychwalamy...
29. Byłać takowo wodziczka u świętej Barbary,
Teraz nam sie odmięniła przez nasze gwary,
Ciebie wychwalamy...
30. Matka nasza dopuściła, jej to wola,
Bo też ona taką moc ma, jako Pan Bog ma,
Ciebie wychwalamy...
31. Ja swoją pracę opuszczam, do ciebie pujdę,
Nadgrodzi mi Matka Boża, jak do dom przyde,
Ciebie wychwalamy...
32. Nie wąp sobie ty człowiecze, chodzież ubogi,
Nadgrodzi Najświętsza Panna, jak przydziesz z drogi,
Ciebie wychwalamy...
33. Drugi człowiek, choć ubogi do mnie pontuje,
A bogaty mu powiada, iż tam nie pujdzie,
Ciebie wychwalamy...
34. Pamiętajże ty bogaczu na ostatnią śmier(!),
Leda³³ byś mógł na ostatku swoją pracę zjeść,
Ciebie wychwalamy, mile pozdrawiamy Zdrowaś Maryja, Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 42)

1. Ach me mile pocieszenie, o matuchno moja,
Już przyszed czas rozłączenia, a ja dziycię Twoje
Od Ciebie mam precz odeść,
A s Tobą sie już rozłączyć, płacze serce moje.
2. Coż to słyszę moji dziycię, że chceż ode mnie precz iść,
Czyli ci sie u mnie styska³⁴, że mie chesz(!) opuścić.
Jam ci łask pokazała, dobrodziejstwo ukazała,
Ktoreś ty żądał mieć.
3. Uznaj to dobrodziejstwo i Twą łaskę ku mnie,
Żem niegodzięń grzyszne dziycię, przyznam Ci sie wiernie;
Żebem(!) przed Tobą rad umar,
Gdych już Twoję twarz oglądał, tak czas woła na mnie.
4. Poczekajże grzyszne dziycię, dam ci na drogę paas³⁵,
Żebyś do swoich domowych szczęśliwie przyszed, zaś
To będzi(!) w tęp ukazaniu,
Że im niesiesz pożegnani ode mnie matki swej.
5. Jak by ci sie miało źle wiyść, pošlij mi pisani,
A iże ty ku mnie masz serdeczne wzdychani,
A jak ja mile usłyszę,
Na pomoc k tobie pospieszę i w biydzie cie pocieszę.
6. Już od Twej łaski zraniony na ziymię upadam,
A moji serce zemdlone na pamiątkę dawam,

³³ „lada”; notuje *Słownik języka polskiego* pod red. J. Karłowicza, A. Kryńskiego i W. Niedźwiedzkiego jako gwarowe.

³⁴ „utyskiwać, uskarżać się”; notuje Linde

³⁵ „paszport”; niem.

- przyimiy ten dar Matko miła
 bądź pozdrowiona spaniła splanczęm do nog padam
7. Tę dar odciebie przyimuię iest mi bardzo miły
 a przytem was napominam zeby wkaždy chwili
 grzychow złości się waruicie namnię zawsze
 pamiętacie iak na Dziecię miłe
 8. Iuz natwe napominania chę Matko pamiętac
 ty mie zawsze swej pamięci chciey Matk zachowac
 niech mie broni boska miłosc
 twoia Macierzynska silnosc Matko naymileysza
 9. o Matucho naymileysza iam iest Dziecię twoi
 tys prawie nayprzięmniesza wierna Matko miła
 ieszcze sie nacię napatrzę
 bocie mozna iuz nie uizdrzę az do smierci moiej
 10. A gdybys iuz tu miał nie przisć a mie nieogładac
 a na wiecznosc odęsc miał ieszcze sie obawiac
 niebui sie ia ktobie przidę
 twoię duszę w ręce weznę będziesz ze mną wiecznie krolował
 11. o Matucho naymileysza łaska serce ranisz
 nad miol słodsze twoi słowka ktore domnie mowisz
 boc moi serce zranione
 i żada miec pozegnanie od ciebie Matki swej
 12. Padniy teraz na kolana damci pozeganie
 a i zety ku mnie masz serdeczne wzdychanie
 Pozegna cie moy Sęñ miły
 w oltarzu zakryty z oycem i zduchem świętęm
 13. Iuz od ciebie pozegnany na drogę wychodzę
 do twego Macierzynskiego obrazu wcale sie
 poręcę; dziękuie ci Matko miła
 bądź pozdrowiona spaniła Amen miey sie dobrze. Amen.

Piesn o Pannie Maryi (nr 51)

1. Obwesel serce moje niekwil niemiey załosci
 odwroc od nas Matko boska wystkie nasze starosci
 Maciczko Krystowa zachoway nas
 swęm miłęm Sęñaczkęm opatrui nas
2. Wychodzi słonce iasne swiat sie obweseluie
 w załosci wielkim zarmutku swe miłe pocieszuie
 Maciczko Krystowa...
3. Odkąd nam to słoneczko odkąd nam to wychodzi
 ze nam tak bardzo raniucko miłosciwe byc raczy;
 Maciczko Krystowa...
4. Kazdy kto cie ogląda na swe kolana pada
 a z wielką ponizonoscią o miłosc ciebie żada
 Maciczko Krystowa...
5. I stoc to prawe słonce Maciczko Kalwaryiska
 ktora promiëniami swęmi oswiycuie do polska
 Maciczko Krystowa...
6. Tak niemięskay grzysniku na cestę sle wydaci;

- Przyjmij ten dar matko miła,
 Bądź pozdrowiona spaniła(!), s płaczem do nog padam.
7. Ten dar od ciebie przyjmuję, jest mi bardzo miły,
 A przy tem was napominam, żeby w każdej chwili
 Grzychow, złości się warujcie, na mnie zawsze
 Pamiętajcie, jak na dziecię miłe.
 8. Już na Twe napominania chę(!) matko pamiętać,
 Ty mie zawsze swej pamięci chciej matk(!) zachować,
 Niech mie broni boska miłość,
 Twoja macierzyńska silność, matko najmilejsza.
 9. O matuchno najmilejsza jam jest dziwię Twoji,
 Tyś prawie najprzyjemniejsza, wierna matko miła,
 Jeszcze sie na Cię napatrzę,
 Bo Cie można(!) już nie ujdrzę aż do śmierci mojej.
 10. A gdybyś już tu miał nie przyjść, a mie nie oglądać,
 A na wieczność odeść(!), miał jeszcze sie obawiać.
 Nie buj sie, ja k tobie przidę,
 Twoję duszę w ręce weznę, będziesz ze mną wiecznie krował.
 11. O matuchno najmilejsza łaska serce ranisz,
 Nad miol³⁶ słodsze Twoji słowka, ktore do mnie mowisz,
 Boć moji serce zranione
 I żąda mieć pożeganie od Ciebie, matki swej.
 12. Padnij teraz na kolana, dam ci pożeganie,
 A ize ty ku mnie masz serdeczne wzdychanie,
 Pożegna cie moj sęń miły
 W ołtarzu zakryty z Ojcem i z Duchem Świątym.
 13. Już od Ciebie pożegnany na drogę wychodzę,
 Do Twego macierzyńskiego obrazu wcale sie poręcę;
 Dziękuję Ci matko miła,
 Bądź pozdrowiona spaniła, amen. Miej sie dobrze. Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 51)

1. Obwesel serce moje, nie kwil, nie miej żalości,
 Odwroć od nas Matko Boska wystkie(!) nasze starości,
 Maciczko Krystowa zachowaj nas,
 Swęń miłęń sęnaczkęń opatruj nas.
2. Wychodzi słońce jasne, świat sie obweseluje,
 W żalości, wielkim zarmutku³⁷ swe miłe pocieszuje,
 Maciczko Krystowa...
3. Odkąd nam to słońeczko, odkąd nam to wychodzi,
 Że nam tak bardzo raniutko miłościwe być raczy;
 Maciczko Krystowa...
4. Každy kto Cie ogląda na swe kolana pada,
 A z wielką poniżonością o miłość Ciebie żąda,
 Maciczko Krystowa...
5. Istoć to prawe słońce maciczko kalwaryjska,
 Ktora promieniami swęmi oświycuje do Polska,
 Maciczko Krystowa...
6. Tak nie mieszkaj³⁸ grzysniku na cestę sie wydaci³⁹

³⁶ Powinno być «miód».

³⁷ „smutek”; czes.

³⁸ „nie spieszyć”; notuje Linde.

³⁹ „wybrać się w drogę”; czes.

- znaydziesz wszystko co pozadasz bydziesz ku niey wołaci:
 Maciczko Krystowa...
7. Onac iest dobrotliwa ta krolowa niebieska
 anam grzysznem litosciwa ta iutrznia gwiazda Morska;
 Maciczko Krystowa...
 8. My wszyscy zgromadzeni swe cięzkosci skladaymy;
 ze istotnie nas spomoze silną nadzieię miyimy
 Maciczko Krystowa...
 9. Kroki nasze przycięzki wszak ich iest dosc malucko;
 wesze ich na miłosc k sobie: krysta pana Maciczko
 Maciczko Krystowa...
 10. Wyiednay u Iezusa sęna twego miłego
 by nas po szczesnem skonaniu przyiał do raiu swego;
 Maciczko Krystowa...
 11. Co wszyscy winszuiemy day nam to święta troyco;
 ządamy sercem skruszonem kazdy kto moze więcey:
 Maciczko Krystowa...
 12. Ty o Maciczko boska wypros szczesne skonanie
 a potęm niegdys w niebiesiech na wieki krolowanie:
 Maciczko Krystowa... zachowaj nas
 swęm miłęm sęnaczkim opatruj nas
 Amen

Piesn o Pannie Maryi (nr 54)

1. Coz ia mam za trapięni gdzie naydę pocieszeni
 Matkę boską Kalwaryiską Pannę Maryą
2. Puidęm ia do Miasteczka bydę szukać Maciczkę
 by mie ona tez cieszyła wkazdą chwileczkę
3. W cięzki nimocy leżę lykarza sobie niewięm
 izeby mie mógł k uzdrowic zadnego niewięm
4. Słyszalech ia niedawno ze iest między Gorami
 Matka boska Kalwaryiska Panna Marya
5. To iest lykarka dobra Marya czysta Panna
 ktora ludzi na tysiące iuz uzdrowiła
6. Chowac ona falcary Xiędze i franciszkany
 ktorzi oni wysłuhaią iak kto zraniony
7. Do tey Maciczki puidę drogi się boc nie będę
 chochy niebezpieczno była dbac nic niebędę
8. Tam sie gorliwie wyznam ze w sercu siedem ran mam
 którą duszę az do smierci poranioną mam
9. Marya medeceny Kazdemu pragnięcemu
 litosc nad swemi grzychami zaniecham w sercu
10. Tę flaster penitency przy imię i absolicę
 litosc nad swemi grzychami zaniecham w sercu
11. Iuz zadnego miec niechę wszczęści tez i w nieszczesciu
 w tobie ufanieme skladam Maryi w sercu
12. Ieszcze iednę prozbę mam którą za obec skladam
 wszystkich domowych Marya ochraniaj ządam
13. Chroń ich od wszego złego coby było szkodnego
 by oni mogli wychwalac twe święte imię
14. Zatosnie odchodzę precz iuz nie mogę mowic więc
 twe imię w sercu męm chcę miec azdo wieczności
15. Tesz Oyca Sęna twego tesz i Ducha Świętego
 bysmy godnie wychwalali twe Święte imię Amen

- Znajdziesz wszystko, co pożądasz, bydziesz ku niej wołaci,
 Maciczko Krystowa...
7. Onać jest dobrotliwa ta krolowa niebieska,
 A nam grzysnęm litościwa ta jutrznia gwiazda morska,
 Maciczko Krystowa...
 8. My wszyscy zgromadzeni swe ciężkości składajmy;
 Że istotnie nas spomoże, silną nadzieję mijjmy,
 Maciczko Krystowa...
 9. Kroki nasze przecięzki wszak ich jest dość małućko;
 Weśże ich na miłość k sobie: Krysta pana maciczko;
 Maciczko Krystowa...
 10. Wyjednaj u Jezusa sęna Twego miłego,
 By nas po szczęsnem skonaniu przyjął do rajy swego;
 Maciczko Krystowa...
 11. Co wszyscy winszujemy, daj nam to Święta Trojco;
 Żądamy sercém skruszonem, każdy kto może więcej,
 Maciczko Krystowa...
 12. Ty o maciczko boska wyproś szczęsne skonanie,
 A potem niegdys w niebiesiech na wieki krolowanie,
 Maciczko Krystowa... Amen.

Pieśń o Pannie Maryi (nr 54)

1. Coż ja mam za trapieni, gdzie najdę pocieszeni,
 Matkę Boską Kalwaryską Pannę Maryją.
2. Pujdęm ja do miasteczka, bydę szukać maciczkę,
 By mie ona też cieszyła w każdą chwileczkę.
3. W ciężki nimocy leżę, lykarza sobie nie wiem,
 Iżeby mie mógł k(!) uzdrowić, żadnego nie wiem.
4. Słyszałech ja niedawno, że jest między gorami
 Matka Boska Kalwaryska Panna Maryja.
5. To jest lykarka dobra Maryja czysta panna,
 Ktora ludzi na tysiące już uzdrowiła.
6. Chować ona falcary(!), księdze i franciszkany,
 Ktorzy oni wysłuhają(!), jak kto zraniony.
7. Do tej maciczki pujdę, drogi sie boć nie będę,
 Choćby niebezpieczno była, dbać nic nie będę.
8. Tam sie gorliwie wyznam, że w sercu siedem ran mam,
 Ktorą duszę aż do śmierci poranioną mam.
9. Maryja medeceny każdemu pragnącemu,
 Litość nad swemi grzychami zaniecham w sercu.
10. Ten flaster penitencyi przyjmię i absolicyi,
 Lutość nad swemi grzychami zaniecham w sercu.
11. Już żadnego mieć nie chcę w szczęści też i w nieszczęściu,
 W Tobie ufanie me składam, Maryi w sercu.
12. Jeszcze jednę proźbę mam, którą za obec⁴⁰ składam,
 Wszystkich domowych Maryja ochraniaj, żądam.
13. Chroń ich od wszego złego, co by było szkodnego,
 By oni mogli wychwalać Tve święte imię.
14. Żałośnie odchodzę precz, już nie mogę mowić, więc
 Tve imię w sercu męm chcę mieć aż do wieczności.
15. Tesz Ojca, Sęna Twego tesz i Ducha Świętego,
 Byśmy godnie wychwalali Tve święte imię. Amen.

⁴⁰ „wszyscy”; czes.

III. UWAGI O JĘZYKU „PIEŚNI”

(Urszula Burzywoda)

Forma zapisu prezentowanych pieśni pątnicznych, a także ich kształt językowy mogą nasunąć przypuszczenie, że należą one do tzw. twórczości ludowej. Jednakże to tylko pierwsze, powierzchowne zresztą wrażenie, gdyż wiedza teologiczna, jaką przedstawiają, a także konwencja poetycka i słownictwo wskazują na wykształconych twórców, uprawiających świadomie ten właśnie rodzaj sztuki słowa. Zaś ową „ludowość” wprowadził zapisujący pieśni, a więc Jan Kupiec, znany ludowy poeta z Łąki, chociaż on mógł być ostatnim ogniwem przepisywaczy i wówczas jego wpływ na kształt językowy tekstów byłby mniejszy. Jeśli natomiast założymy hipotetycznie, że spisywał je ze słuchu, to jego wpływ będzie większy. Tak więc, mówiąc o ewentualnym wpływie zapisującego pieśni, mamy pełną świadomość, że może to być łańcuch mediów, a Kupiec jest ostatnim z nich.

Wobec powyższych stwierdzeń, mówiąc o języku przedstawionych pieśni, trzeba pamiętać o tym, że nałożyły się w nich dwa systemy osobowe — twórcy i przepisującego. Prawdopodobnie autor tekstów, który był, co można chyba założyć, człowiekiem wykształconym, posługiwał się polszczyzną literacką z pewnymi wpływami gwarowymi z zakresu fleksji i słownictwa. Natomiast zapisujący, kilkunastoletni w roku 1856 Jan Kupiec (w roku powstania zapisu pieśni), inteligentny, ale jeszcze nie w pełni wykształcony, nadał im postać graficzną oraz fonetyczną i może fleksyjną. W przypadku słownictwa jego ingerencja mogła być wyjątkowa.

Jeśli idzie o pisownię badanych tekstów, to charakteryzuje się ona następującymi właściwościami:

— nieużywanie znaków diakrytycznych na oznaczenie miękkości, np. *Swiecie, bys, alec, twardosc*; o pochylonego, np. *przymow, Twoy, wod, mogli i ż*, np. *iuzem, kogoz, pamietayze* (użycie znaku diakrytycznego jest wyjątkowe: *pleńia, chroń*);

— oznaczanie joty według archaicznej już zasady — przez *i* przed samogłoską a nawet przed spółgłoską, np. *pontuiemy, iey, ziawila sie, przez y* przed spółgłoską i w wygłosie, np. *choynosci, lepией, naypyrwey*.

Wszystkie te cechy przypominają pisownię starodruków śląskich, być może autor zapisu wzorował się na dawnych kancjonałach śląskich; można tu dodać, że w drukach śląskich jeszcze na początku XIX wieku nie stosowano znaków diakrytycznych.

Kolejne właściwości to dosyć swobodne zasady w użyciu dużych i małych liter, np. w *Gidelski Krainie, Ofiarujemy, Drugi człowiek, na Roli z Bozey woli, Arcy Maiowie, slugum Twym, franciszkowi, iezus, maryja, na iasney gorze*. Widoczne jest nadużywanie pisowni dużych liter. W zapisie prawie wszystkich rzeczowników dużą literą w pieśni 15 można dopatrywać się wpływu pisowni niemieckiej.

Niewłaściwa jest także pisownia łączna i rozdzielna. Dotyczy to głównie przyimków zapisywanych zwykle łącznie z rzeczownikami, zaimkami, partykuł z czasownikami, np. *kpannie Maryi, odnas, opomoc, niedała, niema byc, niedbaiący, citu* itp.

Interpunkcja ogranicza się jedynie do kończącej pieśń kropki.

Spotyka się błędy ortograficzne, np. *Hleb, ohran*, a także inne pomyłki literowe, np. *prod*, uniemożliwiające nawet właściwe odczytanie.

Wszystkie te cechy nie dyskredytują w szczególności sposób pisowni przedstawionych tekstów, gdyż, jak stwierdziła I. Bajerowa w swych badaniach nad normą ortograficzną I połowy XIX wieku, taki stan jest typowy dla rękopisów tego okresu⁴¹.

Dzięki tej swobodnej grafii, oddającej właściwości wymowy, możemy stwierdzić, że w systemie fonetycznym przepisywanego występują obok samogłosek jasnych także samogłoski pochylone, charakterystyczne dla regionalnej odmiany języka. Występują one w pozycji uwarunkowanej, tzn. przed spółgłoskami spółtwartymi (wraz z *rz* i *jotą*) i w pozycji nie uwarunkowanej, czyli w innym sąsiedztwie.

⁴¹ I. Bajerowa, *Współczesna Mickiewiczowi norma ortograficzna*, Pamiętnik Literacki 1964, z. 1, 176.

Pochylone *a* realizowane jest jako *o*, np. *boc sie, niebezpieczno droga, takowo wodziczka*.

Pochylone *e* zanotowane zostało jako *y*, natomiast w otoczeniu spółgłosek miękkich i po *k*, *g* jako *i*, np. *grzysznicy, polycenie, lyki, mysleni, cysarzowi, dziycie, z biydy, piy-knie, oswiycic, gniywa sie, nie wiy, miyimy, spiywamy, macierzynskiego, przeciezki kroki*.

Pochylone *o* zapisywane jako *o* (wyjątkowo jako *u*) potwierdza, że realizacja tej samogłoski jest typowa dla śląskiej wymowy, tzn. jako głoska pośrednia między *o* — *u*, np. *Iozefowi, wod, troyco, moy, twoy, mogł, mowisz, odwroc, grzychow, przesladownikow, przymow, cudow*.

Liczne przykłady wskazują również na ścieśnianie przez piszącego *e* i *o* przed spółgłoskami sonornymi oraz *rz* i *jotą*, np. *zimie, udziyl, padnimy, zyisc, w Gidelski Krainie, urody ziemski, Koruna, patrun, pumozie, umdlewam, stugum, stunceczko, buy, puidziemmy, nappiyrwey, drugimu, rzekniymy*.

Prócz ścieśnienia występuje także zjawisko obniżenia artykulacyjnego *y*, czemu dodatkowo towarzyszy wtórne unosowanie, np. *senaczka, sen, szedbem, zebem, gdybem, swietem, na kazdem, Duchownem*⁴².

Jeśli chodzi o zapis wtórnej nosowości, to jest on bardzo częsty w analizowanych tekstach także w przypadku samogłosek jasnych, np. *wiersznosciam, wyiednam, mem, wiem, przydzienmy, panienka, modlemy sie, niegodzien, splaczem, duchem, slowem* itp., co stanowi zjawisko dosyć niezwykle w tym regionie. Ani K. Nitsch, ani S. Bąk, badacze gwary śląskiej, nie wskazują okolic Pszczyny jako terenu, na którym by ten proces zachodził. Ten rodzaj zapisu można byłoby wyjaśnić pisownią druku lub rękopisu, z którego spisywał pieśni młody Kupiec, gdyż teksty mogły pochodzić z okolic, gdzie takie zjawisko występowało. Omawiana właściwość graficzna jest tym dziwniejsza, że jeśli idzie o pisownię nosówek, to — z wyjątkiem kilku przypadków (np. *pontujemy, pontnicy*) — jest ona zgodna z normą literacką. Jedyne forma *poraczam* świadczy o śląskiej realizacji *ę* jako szerokie *ą*.

W systemie konsonantycznym gwarowy charakter ma zapis grupy *rzy* ≤ **ri* jako *rzi*, co może wskazywać na miękką wymowę tej grupy (i jednocześnie jest to wyróżnik dialektu śląskiego) np. *ktorzi, przide, umrzic, weydzrzi, uizdrzicie*.

W badanych tekstach znalazło się kilka przykładów mogących świadczyć o mazurzeniu, czyli mieszanu spółgłosek syczących i szumiących (zjawisko występujące w okolicach Pszczyny), np. *inacyi, przydzies, chodzies, grzysnikow, grzysny, nie mieskay, paluski, przysli, w szkryzni, wszrod*.

Regionalne jest również występowanie grupy *zdř* w miejsce ogólnopolskiej grupy *jrz* widoczne w zapisach: *weydzrzi, uizdrzicie, weydzrzie, poydrzym*⁴³.

Także uproszczenia grup spółgłoskowych mają proveniencję dialektalną, np. *przyszed, snios, umar*, a bezdźwięczna postać przedrostka *s* przed sonorną w wyrazie *snios* jest tego samego pochodzenia.

Z śląskich form fleksyjnych mogących mieć nieautorskie pochodzenie należą w zakresie rzeczowników męskich: bezkończówkowa postać wyrazu *dom* w dopełniaczu z przymkiem *do*: *do dom*, a wśród rzeczowników rodzaju nijakiego będących nazwą czynności mianownikowe lub biernikowe postaci z końcówką *-i* zamiast *-e*, np. *myslени, pocieszeni, polyceni, pozegnani, tropieni, zasmuceni* itp. W przypadku ostatnich rzeczowników możliwy jest wpływ języka czeskiego.

Gwarowy charakter mają końcówki fleksyjne deklinacji przymiotnikowo-zaimkowej powstałe w wyniku procesów fonetycznych (pochylenie i dodatkowo uproszczenie w pozycji uwarunkowanej), występujące w kilku przypadkach rodzaju męskiego i nijakiego, żeńskiego liczby mnogiej i w rodzaju niemęskoosobowym liczby mnogiej, np. *malunki-go sęna, Franciszkowi drugimu, dtugi panowanie, macierzynski pozeganie, w Gidelski*

⁴² Z takim zapisem zetknęła się M. T. Michalewska w polskich protokołach woźnickich i uznała je za cechę wymowy, a nie manierę graficzną. Jednak ten typ wymowy występuje wg niej na północy Śląska i u niektórych gwar beskidzkich. *Język polskich protokołów woźnickich XVII w.*, cz. 1, 31.

⁴³ Jest to chyba błędny zapis.

Krainie, urody ziemski, w ciężki nimocy, kroki przecięzki, wszystkie nasze domowe, na wielki gory.

Do śląskich dialektyzmów należą niektóre postaci zaimków i czasowników, a mianowicie zależne przypadki zaimka *ona*: *ieyi* i *oney*, tematy czasowników w czasie teraźniejszym i imperatiwu: *byde*, *bieremy*, *wlezemy*, *ucieczmy sie*, bezkońcówkowe *jest* w 1 osobie: *ja jest*, czy forma trybu rozkazującego w 2 osobie: *wspomni* oraz końcówka 1 osoby l. poj. czasu przeszłego z *-ch*: *gdych oglądał*, *szyszałech*. Niejasna jest forma *porączma* wskazująca na liczbę dualną lub mnogą z końcówką *-ma*, której gwara śląska okolic Pszczyny nie zna. Być może przepisujący popełnił błąd i chodzi tu o 1 osobę l. poj. — *porączmam*.

Śledząc natężenie przedstawionych elementów gwarowych w analizowanych pieśniach, można zauważyć, że najwięcej ich jest w systemie fonetycznym, który najbardziej zresztą różnicuje gwary i język ogólny. Także u człowieka wyzbywającego się gwary najdłużej utrzymują się cechy fonetyczne.

Mniej natomiast wystąpiło właściwości fleksji śląskiej, pochodzących nie od autora. Być może na spisującego w większym stopniu działała norma ogólnopolskiej deklinacji niż norma fonetyczna. Wynika to również z faktu, że na pewnym etapie rozwoju osobowego świadomość językowa jest znikoma i dlatego nie wyczuwa się własnych odmienności językowych (właśnie fonetycznych).

Spośród elementów językowych mogących powiedzieć coś o twórcach pieśni patniczych bliższą uwagę trzeba skupić na fleksji i słownictwie, gdyż mogą one wskazać na ewentualne pochodzenie terytorialne, na czas powstania. Wszystkie te spostrzeżenia będą bardzo ogólne i tym samym nieprecyzyjne.

Jeśli idzie o czas powstania niektórych pieśni, to pewną przesłanką mogą być informacje historyczne w nich zawarte.

W pieśni 9 mowa o królu i wrogach Polski — Turkach, Tatarach. Tym królem może być Jan III Sobieski, a więc utwór mógł powstać w końcu XVII wieku. W jakimś stopniu poświadczają to również pewne formy fleksyjne obecnie nie istniejące, np. narzędnik r. m. l. mn. rzeczowników męskich z końcówką *-y /-il*, która już w XVII wieku była archaiczna: *przede wszemi nieprzacieli*, *Turki*, *Tatary*, *pogany*. Równie starą formą jest postać 3 osoby l. poj. trybu rozkazującego występująca w tej pieśni: *Bądź silna obrona* zastąpiona przez konstrukcję opisową: *niech będzie silna obrona*, a która ocalała w zleksykalizowanych zwrotach: *Bóg zapłać*, czy *bądź wola twoja*.

Również niektóre leksemy można byłoby zaliczyć do archaicznych (współcześnie i w XIX wieku), gdyż Linde podaje je tylko z szesnasto- czy siedemnastowiecznych cytatów, np. przyimek *k*, *dufajacy* 'ufający', *obczerstwic* 'orzeźwić, pokrzepić'.

Co najmniej XVIII-wieczny jest tekst o N. Pannie Gidelskiej, na co wskazywałaby informacja o królestwie: „*Tuś się Panno zjawiła, byś błędy potłomiła A Korunę Polską stronę w wierze zmocniła*”. Mogą to w jakimś stopniu również potwierdzić formy językowe. Oto żeński rzeczownik miękkotematowy w dopełniaczu ma jeszcze starą końcówkę *-e*: *z wielkiej władze* (potem stała się ona gwarowa), w bierniku rzeczowniki kończą się na *-yja /-ija* mają jeszcze *-ą*, np. *dał decyzyją*, *stawic Maryją*, *na Boga wolą*. Możliwa była w tym czasie końcówka *-ów* w dopełniaczu l. mn. rzeczowników nijakich: *z oczow obrany*. W pieśni występuje starsza postać wyrazu *kaleka* jako *kalika* oraz *dobroć* jako *dobrota*.

Natomiast pieśń 22 zdaje się mieć rodowód XIX-wieczny, gdyż twórca prosi o opiekę Matkę Boską nad cesarzem Franciszkiem „*Udził święte pożegnanie naszemu Franciszkowi drugimu*”. Miejsce, w którym powstała pieśń, musiało należeć do zaboru austriackiego. W tekście spotykamy archaiczną już w tym czasie końcówkę *-y* w narzędniku l. mn. rzeczowników nijakich: *wszemi usty cie wzywam*. Ale stare formy językowe dosyć często występują w tekstach, w których używa się języka hieratycznego, a do nich należą także pieśni religijne.

Przedstawione teksty, jeszcze raz to podkreślamy, stworzyły osoby wykształcone, może jedynie *Pieśń o Pannie Maryi na dobrą noc* ma najbardziej ludowy charakter, który może wynikać z tego, że ją stworzono dla ludu. Jakkolwiek autorzy posługiwali się językiem ogólnym, nie uniknęli regionalizmów. Jedne pieśni mają ich mniej, inne więcej, ale najbardziej widoczne są w słownictwie. Do takich śląskich regionalizmów leksy-

kalnych należą takie wyrazy, jak: *gwara* 'mowa', *ize* 'że', *każ* 'gdzie, dokąd', *tukej* 'tutaj', *wdycki* 'zawsze', a także wyrazy zdrabniające typu: *maciczka*, *głowiczka*, *perliczka*, *rączyczka*, *rodziczka*, *wodziczka* utworzone przez formant *-iczka*. Do fleksyjnego regionalizmu można byłoby zaliczyć formy zaimków *ja*, *ty* w dopełniaczu i bierniku: *mie Ty miłujesz*, *Gdys mie opuszcila*, *tak mie serce morzy*, *dufaiącym w tobie*, *Tobie o pomoc ządamy*.

Regionalizm tych utworów podkreślają także silne wpływy czeskie widoczne w fonetyce, np. *ochran* z grupą *ra* zamiast polskiej *ro*; w fleksji: wszystkie bezokoliczniki zakończone na *-ci*, np. *byci*, *spaci*, *staci*, *opatrowaci*, *zdawaci*, *umrzyci*, *poznegnaci*, *przespaci* itp. najbardziej widoczne w pieśni 10, może wzorowanej na jakiejś czeskiej pieśni. Czechizmem jest także postać dopełniacza rzeczownika *Polska*: *do Polska*, utworzona od formy *Polsko*. Leksykalne bohemizmy to: *cesta* 'droga', *opatrownica* 'opiekunka', *leda* 'lada', *obec* 'powszechnie'

Jeśli chodzi o największe nasycenie elementami śląskimi, to charakteryzują się nimi pieśni 37, 42, 54, natomiast czechizmy najliczniejsze są we wspomnianej już pieśni 9 i 51. Ich twórcami mogą być i autor, i przepisujący.